

Çocuklarda Tuvalet Eğitimi Etkileyen Faktörler

Serdar Önen, İlknur Aksoy, M. Aysin Taşar, Yıldız Dallar Bilge

Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, İstanbul

ÖZET

Çocuklarda tuvalet eğitimi etkileyen faktörler

Amaç: Çocuklarda tuvalet eğitimine başlangıç yaşını ve eğitim süresini etkileyen faktörleri saptamak.

Gereç ve Yöntem: Çalışmaya 861 çocuk alındı. İstatistik, "ki-kare testi", "Mann-Whitney U Testi" ve "Kruskall-Wallis Varyans analizi" ile yapıldı. Etik izin yerel etik komiteden alındı (30.12.2009 tarih ve 2785 sayılı karar).

Bulgular: Beş yaş altı (ortalama yaş 4 ± 0.9 yıl) 861 çocuk değerlendirildi. Tuvalet eğitimine başlama yaşı, çocukların %5.2'sinde 1 yaş altında, %25.9'unda 13-18 ay arasında, %35.7'sinde 19-24 ay arasında, % 23.3'ünde 25-30 ay arasında, %9.9'unda 30 ay üstündeydi. Gelir düzeyi açık sınırnın altında olan ailelerde ve çekirdek ailelerde diğer gruplara göre eğitime başlama yaşı daha düşük bulundu ($p=0.001$). Tuvalet eğitim süresi, 19-24 ay arası çocuklarda diğer yaş gruplarına göre daha kısaydı ($p<0,05$). Eğitim süresi gecekonduda oturanlarda, apartmanda oturanlara göre daha uzun bulundu ($p=0,031$). Çocukların 219 'unda %25.4 yakın dönemde süreci etkileyebilecek travmatik bir olay saptandı; bu grupta eğitim süreleri daha uzun bulundu ($p=0.008$). Tuvalet eğitim süresi yöntem kullanmayanlarda, yöntem kullananlara göre daha kısa saptandı.

Sonuç: Çalışmamızda, gelir düzeyi düşük olan ailelerde ve çekirdek ailede yaşayan çocuklarda tuvalet eğitimine başlama yaşı daha düşük bulundu. Tuvalet eğitim süresi, eğitime 18 aydan önce veya 30 aydan geç başlananlarda, gecekonduda oturanlarda ve psikolojilerini etkileyen bir olay yaşayanlarda diğer gruplara göre daha uzun olarak saptandı.

Anahtar kelimeler: Tuvalet eğitimi, eğitime başlama yaşı, eğitim süresi

ABSTRACT

Factors that affect toilet training in children

Objective: To identify age of initiation of toilet training and affecting factors for children.

Material and Methods: 861 children were included in this study. "Chi square test", "Mann-Whitney U Test" and "Kruskall-Wallis Variance Analysis" statistical analysis methods have been applied. Ethical permission has been provided by local ethical committee.

Results: 861 children under age of five were evaluated in this study (average age was 4 ± 0.9); 433 children were boy (50.3%), 428 children were girl (49.7%). Age of initiation of toilet training was younger than 1 years old for 45 children (5.2%), between 13-18 month for 223 children (25.9%), between 19-24 month for 307 children (35.7%), between 25-30 month for 201 children (23.3%) and older than 30 month for 85 children (9.9%). That families who live below hunger threshold and small families initiate toilet training earlier than other families were determined ($p=0.001$). Children in 19-24 month have shorter duration of toilet training than other groups ($p<0.05$). That children who live in shanty have longer duration of toilet training than children who live in apartment were determined ($p=0,031$). That 219 children (25.4%) who had faced traumatic experiences which may affect training process, recently have longer duration of toilet training than other children ($p=0,008$). Duration of the training is shorter for families who did not use toilet training methods than families who used methods.

Conclusion: In our study, we found that age of initiation of toilet training is smaller for children who belong to family which has low level of income and small families. Duration of training is the longer for children whose initiation of toilet training was earlier than 18 month and later than 30 month, live in shanty, faced traumatic experiences.

Key words: Toilet training, age of initiation, duration of training

Bakırköy Tıp Dergisi 2012;8:111-115

GİRİŞ

Tuvalet eğitimi, çocukların psikolojik gelişimleri açısından önemli bir süreçtir. Eğitime başlama yaşı ve alış-

kanlığı kazanmak için geçen süre üzerinde birçok faktör etkin rol almaktadır. Tuvalet terbiyesinin kazanılmasında annenin eğitim düzeyi, ailenin sosyokültürel yapısı, gelir düzeyi, başlangıç yaşı, kullanılan yöntemler, yaşadığı ortam, tuvaletin tipi, eğitimi verenin bilgi sahibi olup olmadığı, çocuğun psikolojik durumu, cinsiyeti gibi birçok faktörün rol oynayabileceği ülkemizde ve yurtdışında yapılan çeşitli çalışmalarla gösterilmiştir (1,2).

Uzun yıllardan beri çocuklarda tuvalet eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Yaklaşık olarak 50 yıl önce Bra-zelton tarafından tuvalet eğitimi başlangıç yaşı ve

Yazışma adresi / Address reprint requests to: Serdar Önen
Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği,
İstanbul

Telefon / Phone: +90-312-595-3273

Elektronik posta adresi / E-mail address: serdar_onen@yahoo.com

Geliş tarihi / Date of receipt: 7 Aralık 2011 / December 7, 2011

Kabul tarihi / Date of acceptance: 9 Temmuz 2012 / July 9, 2012

tamamlanma süresi ile ilgili çalışma yapılmıştır (1). Son yıllarda bu konuda yapılan çalışmalarda bazı çocuklar tuvalet eğitimine 18-24 ayda hazır iken bazılarının 30 ay ve üzerine kadar bu eğitimi alamadıkları gösterilmiştir (2-5). Günümüzde eğitime başlama yaşının daha geç ve eğitim süresinin daha uzun olduğunu gösteren çalışmalar vardır (6-8).

Bu çalışmanın amacı, çocukların tuvalet eğitimine başlama yaşını ve eğitim süresini etkileyen faktörleri saptamaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma genel çocuk polikliniğine Şubat -Eylül 2011 tarihleri arasında başvuran 5 yaş altı 861 çocukta yapıldı. Çalışmaya tuvalet eğitiminin tamamlanmasının üzerinden en az 3 ay geçmiş olgular alındı, gece ve/veya gündüz idrar kaçırma şikayeti olan, kronik hastalığı olan çocuklar çalışma dışı bırakıldı.

Ebeveynlerin sözlü onamı alındı. Ailelerin sosyodemografik özelliklerini [anne- baba yaşı, ailenin gelir düzeyi, aile tipi (çekirdek, geniş), oturdukları yer (apartman, gecekondulu)], çocukların tuvalet eğitimine başlama yaşını, eğitimi tamamlama süresini, tuvalet tipi (klozet, lazımlık, Türk tipi) ve yerini, eğitim için kullanılan yöntemi (ödül, ceza) ve eğitime başlama mevsimini sorgulayan 22 soruluk anket uygulandı. Eğitime başlama yaşı < 1 yaş, 13-18 ay, 19-24 ay, 25-30 ay ve >30 ay olarak gruplandırıldı.

Ailelerin gelir düzeyleri Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu açlık ve yoksulluk sınırlarına göre değerlendirildi (9).

Veriler SPSS (Statistical program for social sciences) 15.0 istatistiksel analiz paket programına yüklenerek değerlendirildi. İstatistiksel karşılaştırmalarda, niteliksel değişkenler için "ki-kare", niceliksel değişkenler için "Mann-Whitney U Testi" ve "Kruskall-Wallis Varyans analizi" kullanıldı; $p < 0.05$ olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi. Eğitim süresi, anne yaşı ve baba yaşı dağılımları Kolmogorov-Smirnow Z testi ile değerlendirildi. Dağılımları normal olmadığı için testlerinde Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney U Testi testi kullanıldı.

Etik izin yerel etik komiteden alındı.

BULGULAR

Çalışmada, 5 yaş altı 861 çocuk değerlendirildi; olguların 433'ü (%50.3) erkek, 428'i (% 49.7) kız idi. Çocukların

yaş ortalaması 4.0 ± 0.9 yıl (2-5), anne yaş ortalaması 29.3 ± 5.5 yıl (20-50), baba yaş ortalaması 33.6 ± 5.6 yıl (20-65) olarak saptandı. Annelerin 482'si (%56) ilköğretim 5. sınıf ve altı, 167'si (%19.4) ilköğretim 6-8.sınıf, 212'si (%24.6) lise ve üstü eğitim almıştı. Babaların 358'i (%41.6) ilköğretim 5. sınıf ve altı, 204'ü (%23.7) ilköğretim 6-8.sınıf, 299'u (%34.7) lise ve üstü eğitim almıştı. Çalışan anne sayısı 90 (%10.5), baba sayısı 800 (% 92.9) olarak bulundu. Ailelerin 621'i (%72.1) çekirdek aile yapısına, 240'ı (%27.9) geniş aile yapısına sahipti. Ailelerin 466'sı (%54.1) apartman dairesinde, 340'ı (%39.5) gecekonduda yaşamaktaydı; 821'inin (%95.4) tuvaleti evin içindeydi. Ailelerin 489'unun (%56.8) gelir düzeyi açlık düzeyinin altında, 300'ünün (%38.3) yoksulluk sınırının altında, 42'sinin (%4.9) geçimini sağlayacak düzeyde idi. Gecekonduda oturanların gelir düzeyi apartmanda oturanlara göre düşük saptandı ($p=0,001$).

Aileler tamamı göz önüne alındığında tuvalet eğitimine en sık yaz (%56.8) ve ilkbahar (%24.7) aylarında başlanmıştır.

Ailelerin %5.2'si çocukları 1 yaşını doldurmadan, %25.9'u 13-18 ay arası, %35.7'si 19-24 ay arası , %23.3'ü 25-30 ay arası, %9.9'u 30 ay üstü tuvalet eğitimine başlamıştı.

Eğitime başlama yaşı ile aile tipi arasında anlamlı ilişki saptandı. Geniş aileler daha çok 30 ay ve üzerinde başladılar ($p=0.001$) (Tablo 1).

Bir yaş altında tuvalet eğitimine başlayan grup, diğer yaş grupları ile karşılaştırıldığında daha sık kış aylarında başladıkları saptandı ($p=0.001$).

Tüm yaş gruplarında eğitimde en sık tercih edilen tuvalet tipi Türk tipi idi. Ailelerin kullandıkları tuvalet tipi ve başlama yaşı arasında ilişki bulundu ($p=0.001$). Bir yaş altında eğitime başlayan aileler daha çok klozet tercih ettiler ($p=0.001$). Tuvalet eğitimine başlama yaşı arttıkça lazımlığın tercih edilme oranı arttı.

Çalışmaya alınan çocuklardan 1 yaşından önce tuvalet eğitimine başlayanların % 80'ininin aylık geliri açlık sınırının altında idi; gelir düzeyi yeterli olan ailelerden 1 yaş altı tuvalet eğitimine başlayan saptanmadı. Ailenin gelir düzeyi ile başlama yaşı arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark saptandı ($p=0.001$); açlık sınırı altında gelir düzeyi olanlarda eğitim başlama yaşı diğer gelir gruplarına göre daha düşük saptandı.

Eğitime başlama yaşı ile cinsiyet, anne-baba yaşı, anne-babanın çalışması, anne-baba eğitim düzeyi, tuvaletin yeri, kullanılan yöntem, eğitime başlamaya kimin

Tablo 1: Başlama yaşı ile ilişkili özellikler

	Bir yaş altı	13-18 ay	19-24 ay	25-30 ay	30 ay üstü	p
Aile Tipi, n(%)						
Çekirdek	34 (5,5)	166 (26,7)	236 (38,0)	139 (22,4)	46 (7,4)	0,001
Geniş	11 (4,6)	57 (23,8)	71 (29,6)	62 (25,8)	39 (16,3)	
Tuvalet Tipi, n(%)						
Klozet	12 (12,4)	38 (39,2)	24 (24,7)	19 (19,6)	4 (4,1)	0,001
Lazımlık	1 (0,7)	26 (17,7)	64 (43,5)	38 (25,9)	18 (12,2)	
Türk tipi	32 (3,2)	159 (25,9)	219 (35,7)	141 (23,0)	63 (10,3)	
Başlama mevsimi, n(%)						
Kış	14 (15,1)	25 (26,9)	19 (20,4)	25 (26,9)	10 (10,8)	0,001
İlkbahar	13 (6,1)	70 (32,9)	82 (38,5)	38 (17,8)	10 (4,7)	
Sonbahar	3 (4,5)	16 (24,2)	21 (31,8)	17 (25,8)	9 (13,6)	
Yaz	15 (3,1)	112 (22,9)	185 (37,8)	121 (24,7)	56 (11,5)	
Gelir düzeyi, n(%)						
Açlık	36 (7,4)	142 (29,0)	162 (33,1)	105 (21,5)	44 (9,0)	0,001
Yoksulluk	9 (2,7)	74 (22,4)	131 (39,7)	78 (23,6)	38 (11,5)	
Yeterli	0 (0)	7 (16,7)	14 (33,3)	18 (42,9)	3 (7,1)	

Tablo 2: Tuvalet eğitim süresi ile ilişkili özellikler

	Eğitim süresi (ay)	p
Ev tipi		
Gecekondu	2,7±3,5	0,031
Apartman	2,1±2,8	
Yaşanan olay		
Var	3,2±3,1	0,008
Yok	2,1±3,8	
Uygulanan yöntem		
Var	2,6±3,2	0,001
Yok	2,0±2,9	

karar verdiği, yakın dönemde başlanan olay ve eğitim hakkında bilgi edinme yöntemi arasında ilişki saptanmadı ($p>0.05$).

Çocukların tuvalet eğitim süresi ortancası 1 ay (10 gün-24 ay), ortalama 2.3 ± 3.1 ay olarak saptandı. Bir yaş altı tuvalet eğitimine başlayanların eğitim süreleri 2.6 ± 3.1 ay, 13-18 ay arası başlayanlarda 2.1 ± 2.7 , 19-24 ay arası başlayanlarda 2.1 ± 3.1 ay, 25-30 ay arası başlayanlarda 2.8 ± 3.5 ay, >30 ay başlayanlarda 2.4 ± 2.5 ay bulundu. On dokuz- 24 ay arası tuvalet eğitimine başlayanların eğitim süreleri bir yaş altı ve 25-30 ay arası tuvalet eğitimine başlayanlara göre istatistiksel olarak daha kısa saptandı (sırası ile, $p=0.012$; 0.010).

Olguların eğitim süreleri ile etki eden faktörler karşılaştırıldığında, gecekondu oturanların eğitim süresi 2.7 ± 3.5 ay, apartmanda oturanların 2.1 ± 2.8 ay olarak bulundu, gecekondu oturanların eğitim süreleri istatistiksel olarak daha uzun saptandı ($p=0.031$) (Tablo 2). Bu gruplar arasında olguların yaşları arasında istatistiksel

fark saptanmadı ($p>0.05$).

Çocuklardan %25.4'ünde ($n=219$) yakın dönemde süreci etkileyebilecek bir olay saptandı; %8.4'ünde ($n=72$) evini taşıma, %8.4'ünde ($n=72$) kardeş doğumu, %5.3'ünde ($n=46$) hastalık, %1.9'ünde ($n=16$) ölüm, %1.5'inde ($n=13$) anne-baba boşanması saptandı. Bu çocukların eğitim süresi 3.2 ± 3.1 ay, olay yaşamayan çocuklarda 2.1 ± 3.8 ay bulundu. Yakın dönemde süreci etkileyebilecek bir olay saptanan çocuklarda eğitim süresi yaşamayanlara göre istatistiksel olarak daha uzun olarak saptandı ($p=0.008$). Bu gruplar arasında olguların yaşları arasında istatistiksel fark saptanmadı ($p>0.05$).

Eğitimde herhangi bir yöntem kullanmayanların süresi 2.0 ± 2.9 ay, ödül ve özendirme yöntemi kullananların 2.6 ± 3.2 ay saptandı; bu istatistiksel olarak anlamlı kısa bulundu ($p=0.001$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada çocuk polikliniğine başvuran çocuklarda tuvalet eğitimine başlama yaşı, eğitim süresi ve etkileyen faktörler araştırıldı. Tuvalet eğitimine başlama yaşının çocukların %31.2'sinde 18 ayın altında olduğunu saptadık. Ülkemizden Koç ve arkadaşları tarafından yapılan 745 vakalık çalışmada çocukların %40.7'sinin tuvalet eğitimine başlama yaşı 18 aydan önce, %24.7'sinin ise 24 aydan sonra olduğu gösterilmiştir (2). Blum ve arkadaşları ise 406 çocukla yaptıkları bir çalışmada, çocukların %93'ünün 17-19 aylar arasında tuvalet eğitimine başladıklarını saptamışlardır (8). Batı dünyası genelde tuvalet

eğitimine 18 ay veya daha geç başlamaktadır (10). Bizim çalışmamızın sonuçları değerlendirildiğinde ülkemizde gelişmiş ülkelere göre daha erken yaşlarda tuvalet eğitimine başlanmaktadır.

Tüm yaş gruplarında eğitimde en sık tercih edilen tuvalet tipi Türk tipi idi. Ülkemizde Koç ve ark tarafından yapılan çalışmada da en sık tercih edilen tuvalet tipi Türk tipi tuvalet olarak saptanmıştır (2). Bizim çalışmamızda bir yaş altında eğitime başlayan aileler tuvalet tipi olarak ikinci sırada klozeti tercih ettiler. Tuvalet eğitimine başlama yaşı arttıkça lazımlığın tercih edilme oranının arttığı saptandı.

Çalışmamızda eğitime başlama yaşı ile ailelerin gelir düzeyleri arasında ilişki saptandı. Bir yaşından önce tuvalet eğitimine başlayanların %80'inin aylık geliri açıklık sınırının altında idi; gelir düzeyi yeterli olan ailelerden 1 yaş altı tuvalet eğitimine başlayan saptanmadı. Bu durum ailelerin sosyoekonomik düzeylerinin düşük olması nedeniyle bebek bezi kullanımlarını azaltmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Mota ve ark tarafından yapılan bir çalışmada fakir annelerin tuvalet eğitimine başlama yaşı diğerlerine göre daha erkendi (3). Horn ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise düşük sosyoekonomik düzeye sahip Afro-Amerikan ailelerin, yüksek sosyoekonomik düzeyde olan beyaz ırk ailelere göre daha erken eğitime başladıkları gösterilmiştir (11). Bu sonuçlar bizim çalışmamızla uyumludur.

Yaptığımız çalışmada, çekirdek aile tipine sahip olanların tuvalet eğitimine daha erken başladıklarını saptadık. Literatürde eğitime başlama yaşı ile aile tipi arasında yapılmış bir çalışma bulamadık. Bu konuda daha detaylı araştırmaya ihtiyaç vardır.

Aileler tuvalet eğitimine sıklıkla yaz ve ilkbahar aylarında başlamıştı. Literatürde bu konuyla ilgili yapılmış bir çalışmaya rastlayamadık.

Tuvalet eğitimine başlandıktan sonra tamamlanma süresinin ne kadar zamanda olduğu da önemlidir. Yaptığımız çalışmada bir yaş altı tuvalet eğitimine başlayanların eğitim süreleri en uzun, 13-18 ay arası başlayanlarda ise en kısa olarak bulundu ve sonuç istatistiksel olarak anlamlıydı. Blum ve arkadaşları, 406 çocukla yaptıkları bir çalışmada %93'ünün 17-19 aylar arasında tuvalet eğitimine başladıkları ve bu çocukların 2 ayda tuvalet eğitimlerini tamamladıklarını göstermişlerdir (8). Ülkemizden Koç ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada da bizim çalışmamıza benzer olarak küçük yaşlarda tuvalet eğitimine başlayan çocuklarda sürenin daha uzun olduğu saptanmıştır (2). Bu iki çalışmanın sonuçları bizim çalışmamızla uyum göstermektedir.

mızla uyum göstermektedir.

Erken tuvalet eğitimine başlamak kadar geç başlamanın da bu sürecin uzamasında ve sonrasında sorunlar yarattığı gösterilmiştir (8). Bir çalışmada 32 aydan sonra tuvalet eğitimine başlanan çocuklarda sıkışma tipi idrar kaçırma saptanmıştır (12). Yapılan iki çalışmada da geç eğitime başlanan çocuklarda konstipasyon ve dışkılama reddinin olduğu gösterilmiştir (8,13). Bizim çalışmamızda iki yaşından sonra tuvalet eğitimine başlanan çocuklarda 19-24 ay grubundaki çocuklara göre eğitim süresi daha uzun saptandı. Yapılan diğer çalışmalarda da bizim çalışmamıza benzer şekilde, 18-24 ay arasında tuvalet terbiyesi verilmeye başlanan çocukların tuvalet eğitimi-ne daha kolay uyum sağladıkları gösterilmiştir (14,15).

Çalışmamızda hastaların tuvalet eğitim süreleri ile etki eden faktörler karşılaştırıldığında, gecekondu oturanların eğitim süreleri istatistiksel olarak daha uzun saptandı. Sürenin daha uzun olması, diğer gruba göre gelir düzeylerinin düşük olması nedeniyle eğitime erken yaşlarda başlamalarından kaynaklanmıştır. Eğitime erken başlanan çocukların henüz bu sürece hazır olmadıkları düşünüldüğünde eğitim süresinin uzaması kaçınılmazdır.

Çocuklardan %25.4'ünde yakın dönemde süreci etkileyebilecek bir olay saptandı (evini taşıma, kardeş doğumu, hastalık, ölüm, anne-baba boşanması). Bu çocukların eğitim süresi 3.2 ± 3.1 ay, olay yaşamayan çocuklarda 2.1 ± 3.8 ay bulundu; yakın dönemde süreci etkileyebilecek bir olay saptanan çocuklarda eğitim süresi yaşamayanlara göre istatistiksel olarak daha uzun olarak saptandı. Bu durum eğitim sürecinde çocuk psikolojisinin önemli rol oynadığını göstermektedir.

Eğitimde herhangi bir yöntem kullanmayanların süresi 2.0 ± 2.9 ay, ödül ve özendirme yöntemi kullananların 2.6 ± 3.2 ay saptandı; bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı kısa bulundu. Koç ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada ödüllendirme en sık kullanılan yöntem olarak bulunmuştur (2). Hem bu çalışmada, hem de bizim çalışmamızda cezalandırma yöntemi çok düşük oranlarda bulundu. Bu sonuç, ailelerin uygulanan yöntem hakkındaki anket sorularına cevap verirken çekinmiş olabileceklerini düşündürdü. Bir çalışmada annelerin çocuğun tuvaletini sık denetlemesinin, eğitimin kazanılmasını geciktirdiği gösterilmiştir (15). Bizim çalışmamızda annelerin yöntem uygularken çocuklarını sık uyarmış olmaları, tuvalet eğitim süresinin uzamasına yol açmış olabilir. Bu konuda daha geniş çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğunu düşünmekteyiz.

Tuvalet eğitim süresi ile anne eğitim düzeyi ile ilişkisi saptanmadı. Koç ve arkadaşlarının çalışmasında ise anne eğitim düzeyi düştükçe eğitim süresinin uzun olduğu saptanmıştır (2). Bizim çalışmamızda ilişki bulunamamasının nedeni annelerin büyük kısmının eğitim düzeyinin düşük olmasından kaynaklanabilir.

Sonuç olarak yaptığımız çalışmadaki bulgulara göre,

tuvalet eğitimine başlama yaşının 18-24 ay arasındaki çocuklarda olması gerektiğini düşünmekteyiz. Tuvalet eğitimi süresinin uzamaması için ülkemizdeki ailelerin eğitim düzeylerinin artırılması, tuvalet eğitimine başlama yaşı hakkında bilgilendirilmeleri ve eğitim dönemindeki çocukların mümkün olduğunca psikolojik travmalardan uzak tutulması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Brazelton TB. A Child-oriented approach to toilet training. *Pediatrics* 1962; 29: 121-128.
2. Koç I, Camurdan AD, Beyazova U, İlhan MN, Sahin F. Toilet training in Turkey: the factors that affect timing and duration in different sociocultural groups. *Child Care Health Dev* 2008; 34: 475-481.
3. Mota DM, Barros AJ. Toilet training: methods, parental expectations, and associated dysfunctions. *J Pediatr (Rio J)* 2008; 84: 9-17.
4. Taubman B, Blum NJ, Nemeth N. Children who hide while defecating before they have completed toilet training: a prospective study. *Arch Pediatr Adolesc Med* 2003; 157: 1190-1192.
5. Choby BA, George S. Toilet training. *Am Fam Physician* 2008; 78: 1059-1064.
6. Berk LB, Friman PC. Epidemiologic aspects of toilet training. *Clin Pediatr* 1990; 29: 278-282.
7. Bakker E, Wyndaele JJ. Changes in the toilet training of children during the last 60 years: the cause of an increase in lower urinary tract dysfunction? *BJU International* 2000; 86: 248-252.
8. Blum NJ, Taubman B, Nemeth N. Relationship between age at initiation of toilet training and duration of training: a prospective study. *Pediatrics* 2003; 111: 810-814.
9. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu. Erişim: <http://www.turkis.org.tr>. Erişim tarihi: Eylül 2011.
10. Sun M, Rugolotto S. Assisted infant toilet training in a Western family setting. *J Dev Behav Pediatr* 2004; 25: 99-101.
11. Horn IB, Brenner R, Rao M, Cheng TL. Beliefs about the appropriate age for initiating toilet training: are there racial and socioeconomic differences? *J Pediatr* 2006; 149: 165-168.
12. Barone JG, Jasutkar N, Schneider D. Later toilet training is associated with urge incontinence in children. *J Pediatr Urol* 2009; 5: 458-461.
13. Blum NJ, Taubman B, Nemeth N. During toilet training, constipation occurs before stool toileting refusal. *Pediatrics* 2004; 113: e520-522.
14. Gorodzinsky F. Toilet learning: Anticipatory guidance with a child-oriented approach. *Paediatr Child Health* 2000; 5: 333-335.
15. Matson JL, Ollendick TH. Issues in toilet training normal children. *Behav Ther* 1977; 8: 549-553.